

NEDEN BOYUN EĞELİM Kİ?

Genel olarak ideolojik malzemeler, ama özellikle de gerici ideolojik malzemeler, yenilseler ya da geriletilseler dahi, tümüyle ortadan kaldırılamayan uyuyan mikroplar gibidirler. Politikacıların olağanüstü durumlar için hazırladıkları yedek programlarında, ara sıra düşünürlerin kafalarında, kitle kültürünün mahzenlerinde varlıklarını sürdürler. Kendilerine gereksinim duyulup gün ışığına çıkarılacakları, dönemin koşullarına göre başka ideolojik malzemelerle çeşitli biçimlerde eklemlendirilip sahneye sokulacakları anı beklerler.

Çağımızın gerici ideolojilerinin sahneye en sık sürdükleri senaryo ise ırkçılık. Irkçılığın yanıt verilmeye değmeyecek kadar ilkel, bilim dışı, güçsüz bir öğreti olduğu düşünülebilir. Ancak unutulmamalıdır ki, temelinde insanların ve toplumların etik (değerce) eşitsizliği üzerinde var eden bu ırkçı düşünce, her ideolojik yaklaşım gibi kendini çağın egemen düşünüş biçimine eklemlenmeye çalışır. Çağımızın egemen düşünüş biçimi ise bilimsel düşünüşdür. Bu nedenle ırkçılık, sahte bilimsel temellere dayansa da, bilimsel bir söylem biçiminde ortaya konulduğu için, eşitsizlikçi dünya görüşünün çağdaş görünümünden birini oluşturmaktadır.

Bu konuda son günlerde karşılaşılan ilginç bir örneği M. Emin Ceylan'ın *Boyun eğmeyi öneriyorum* başlıklı makalesi oluşturmaktadır¹. Makalenin göze çarpan ilk belirgin örneğini, "kanında gerektiğinde edilgen ve boyun eğici olabilmeyi de taşıyan insanlar gerçek soyluluğu yaratırlar" yaklaşımı oluşturuyor. Kan konusunda bu güne kadar çok şey söylenmiştir; ancak doğrusu, aristokratların soyluluklarının kanlarından geldiğini ileri sürmelerine karşın, asıl soyluluğun aristokratlara hizmet eden uşaklara ait olduğunu ve insanların etken ya da edilgenliklerinin de kanlarından kaynaklandığını da bu arada yukardaki cümlelerin "İngilizlerin bir türlü vazgeçemedikleri, yalnızca boyun eğerek var olmayı sürdüren çok köklü ve soylu uşakları vardı" şeklindeki devamından "öğreniyoruz".

Ceylan, "kanında boyun eğme taşıyanların faziletlerini" de şu şekilde sıralıyor: "Dünyanın bütün büyük işlerini boyun eğen insanlar yaratmıştır. Mısır'ın piramitlerini köleler yapmıştır. En büyük sanat yapıtlarını kıralların müzisyenleri ve ressamı yaratmıştır. Bütün büyük zaferleri komutanına itaat eden askerler kazanmıştır. En kusursuz petekleri oya gibi işleyerek işçi arılar yapar. En verimli ürünü, doğanın efendiliğini kabullenmiş köylüler alır. En uyumlu evlilikler karşıdakinin isteğini fedakârca yerine getirebilen eşler arasında olur".

Burada, Ceylan'ın makalesinin sonunda, *Prof. Dr., Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi* notunun yer aldığını ve makalenin, derginin **Psikoloji** bölümünde yayımlandığını belirtmemizin, konunun "bilim" ile ilişkilendirilmesi açısından yararı olacaktır. Doğrusu yukardaki açıklamaların bilimsel düşünme yöntemleriyle ne gibi bir ilgisi olduğu açık değil; böyle bir mantık silsilesini algılamak için her halde bir hayli "geniş" olmak gerekli. Bu konuda, kırbaç darbeleri altında, açıklıktan, sefaletten, yorgunluktan ölen binlerce kölenin kemikleri sızlamış mıdır acaba diye düşünmekten başka bir şey söylemek insanın içinden gelmiyor.

Ceylan, yukarıda kısmen aktardığımız değerlendirmelerine, "Türkiye'de boyun eğen var mı?" sorusundan yola çıkarak varıyor. Ceylan'a göre Türkiye'de boyun eğen yok! Kaza yapan sürücüler boyun eğmiyor, kapıcılar boyun eğmiyor, tamirciler boyun eğmiyor, otopark kahyaları boyun eğmiyor. Ancak otopark kahyalarına boyun eğilmezse sorun çıkıyor; tehlikeli

oluyorlar. Sadece tehlikeli de olmuyorlar, Ceylan'ın "*Türkiye'de boyun eğen yok*" tezini de çürütüyorlar. Böylece, Ceylan'a göre acaba sorun, boyun eğen olup olmaması mı, yoksa kimin boyun eğip, kimin boyun eğdireceği sorunu mu sorusu ortaya çıkıyor.

Bu sorunun karşılığını ararken, Ceylan'ın boyun eğme ile beceri arasında kurduğu ilişkiler bize yardımcı olabilir. Ceylan'a göre boyun eğmek demek beceri göstermek demektir. ancak bu önermeden boyun eğmeyenlerin beceri gösteremeyenler ya da bir başka deyişle beceriksizler olduğu sonucu çıkmıyor. Ceylan'a göre boyun eğmeyenler, "*sadece iş yapmayı ve becermeyi gözlerinde büyütmedirler*"; çünkü boyun eğmeyenler, isyankar görünerek hem beceriksiz görünmekten kurtulur, hem de asil bir görünüm kazanırlar. "*Boyun eğmeyenler 'asalet'lerine yalnızca toplumu değil, kendilerini de inandırmışlardır. O nedenle eski güçlerini kaybetseler bile asla yeni beceriler geliştirmek konusunda istekli olmazlar. Ve eski 'asalet'lerini, kendi hayallerinde alkol desteğinde sürdürürler.*" Ceylan alkol konusunda, topraklarını kaybetmiş ağaları, teknesi batmış sahil zenginlerini, modası geçmiş şarkıcıları, fabrikası kapanmış patronları, oyunları para etmeyen eski tiyatrocuları örnek olarak gösteriyor.

Ceylan'a göre günümüzde kimsenin boyun eğmeyişinin bir nedeni de boyun eğdiricinin olmayışı. Bu noktada karşımıza masallardaki gibi bir köy toplumu çıkıyor: "*Geleneksel Türk toplumunda sarsılmaz boyun eğdiriciler vardı: Doğa, gelenekler ve yaşlılar. Onun içinde köylerde herkesin bir becerisi vardı. Kimisi iyi duvar ustası, kimisi iyi tütün kıyıcısı, kimisi iyi ağaç yontucusu, kimisi de toprak bilgesiydi.*" Bu ideal köy toplumuna, "o zaman niçin göç oldu" sorusunu sormamak gerekiyor; yoksa çökebilir. Gerçi Ceylan, köylerin hiç işe yaramayanlarının da köy kahvesinde palyaço olduklarını belirttikten sonra, güzel bir dil oyunuyla, şehirlerdeki sokakları dolduran vasıfsız insanların hangisine palyaçoluk teklif edebileceğinizi de soruyor. Ancak bu "estetik" yaklaşım konuyu ele alıştaki yüzeyselliği gizliyemiyor.

Yüzeysel kalan ve biraz da boyun eğme teorisiyle çelişen bir nokta da "*Geleneksel boyun eğdiriciler artık yok. Onun yerine geçmesi gereken çağdaş boyun eğdiriciler ise hâlâ ortalıkta değiller. Yasalar ve mahkemeler fiilen işlemez durumda*" cümlelerinin içinde saklı. Doğrusu geleneksel boyun eğdiricilerin artık olmayışı gibi bir görüşe katılmak pek mümkün görünmüyor. Çünkü, özellikle Ceylan'ın da belirttiği gibi, yasaların ve mahkemelerin fiilen işleyememesi nedeniyle özellikle "adalet" konusunda son derece "geleneksel boyun eğdiriciler" söz konusu. Örneğin kan davası gibi. Ayrıca fiilen işleyemeyen yasaların ve mahkemelerin, yasaları ve mahkemeleri işletmekle sorumlu görevlileri ne yapıyorlar? Onlar da acaba, var olan fiili duruma boyun eğmeyip, Ceylan'ın deyimleriyle "hem beceriksiz görünmekten kurtulup, hem de asil bir görünüm" mü kazanıyorlar? Yoksa var olan fiili durumu kabullenip boyun mu eğiyorlar? Eğer böyleyse, otopark kahyalarına boyun eğenlerden sonra ikinci bir boyun eğenler daha ortaya çıkıyor demektir. Ceylan'ın anlatımlarından bu noktalar pek anlaşılammakta.

Ancak, yine de Ceylan'ın makalesinden bazı şeyler iyi anlaşılmmakta: yaptığı örneklemeler (kapıcılar, tamirciler, garsonlar, topraklarını kaybetmiş ağalar vb.) ve de özellikle, "*Belki yalnızca hâlâ geleneksel yapısını koruyabilen aileler umut edebilir. Eğer onların da son kalan örneklerini televizyonlar hâlâ mahvetmediyse! Dikkat edin etraftaki bütün ümitvar gençler bu ailenin çocuklarıdır. Diğerleri alkoliin, esrarın ve tembelliğin elinde yok olmaktadır*" cümlelerinden rahatlıkla Ceylan'ın eski "güçlü" günlerini özleyen romantik yaklaşımı anlaşılabilir. Kendisinin de belirttiği gibi, "*ortada yalnız, lüks arabalardan ceket ve saç savurarak inenlerle*" (yani boyun eğdirenlerle), "*onlara bakakalanlar*" (yani boyun

eğenler) kalmıştır; eski gücünü ya da boyun eğdirici kimliğini kaybettiği anlaşılan, yani "bakakalanlar" konumuna düşen Ceylan da, kendi sözleriyle, "*becerilerine inanmadığı, beceriksizliğinin ortaya çıkmaması için isyankar görünmekte, böylece hem beceriksiz görünmekten kurtulmakta, hem de asil bir görünüm kazanmaktadır*". Daha doğrusu asil bir görünüm kazandığını sanmaktadır; bu sanısında da, yine kendisinin açıkladığı "*geleneklerin isyan edenlere kutsal anlamlar yüklemesine güvenmektedir*".

Ceylan'ın yaklaşımını ırkçı bir yaklaşım olarak değerlendiremiyoruz; belki öngörülerini düşkün bir aristokratın hezeyanları olarak değerlendirmek en iyisi. Ancak yine de, alıntılardan da anlaşılacağı üzere makalesinin içeriği insanlar arasındaki etik eşitsizlik üzerine kuruludur ve bu nedenle kültürel birikimimizdeki ırkçı nüveler rahatsız edici boyutta öne çıkmaktadır. "*Kanında gerektiğinde edilgen ve boyun eğici olabilmeyi de taşıyan insanlar*" örneği çok çarpıcı bir örnektir. O kadar ki, rahatlıkla okuyucunun onayını kazanır; çünkü benzer yaklaşımlar günlük hayatta çok sık olarak kullanılmaktadır ve toplumun bilinç altında önemli bir yer tutmaktadır. Yazarın akademisyen kişiliği de burada önem kazanmakta ve başlangıçta sözünü ettiğimiz "ırkçılık, sahte bilimsel temellere dayansa da, bilimsel bir söylem biçiminde ortaya konulduğu için, eşitsizlikçi dünya görüşünün çağdaş görünüşlerinden birini oluşturmakta" değerlendirmesinin yeni bir örneğini oluşturmaktadır.

Son olarak, Ceylan'ın makalesinde kullanılan "boyun eğmeyen zenci kadın"a da değinmek belki yararlı olabilir. Desen-resmi Ceylan'ın mı yoksa derginin editörlerinin mi seçtiğini elbetteki bilemiyoruz. Söz konusu desen, bir süre önce gazetelerde magazin sayfalarından anımsanan bir resimden kopyalanmış olmalı. Bildiğimiz kadarıyla Afrika kabilelerinden biri ya da bir kaçında, kadınların uzun boyunlu olması bir "tercih" nedeni. Bu nedenle yerliler kız çocuklarının boyunlarını uzatmak için boyunlarına halkalar takıyorlar. Çocuk büyüyüp genç kız oluncaya kadar halkaların sayısı da bir hayli artıyor. Yani aslında kabilenin kadınları, geleneklere "boyun eğiyor" ve boyunlarını uzatıyorlar. Ancak bu boyun eğmeleri bile onları Ceylan'ın makalesinde "boyun eğmemeye" konu mankeni olmaktan kurtaramıyor ve bu noktada makalenin içeriğiyle de tam bir uyum sağlıyor.

Ama zaten hepimiz onlar için sadece birer "konu mankeni" değil miyiz?

Kitap Günlüğü, 1 (1997) 5, ss. 35-36.

---

¹ Ceylan, M. Emin, '*Boyun eğmeyi öneriyorum*', *Cumhuriyet Bilim Teknik*, (1997) 550 s. 3.